

DİYARBAKIR CEZAEVİ İNCELEME RAPORU

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, Ali İbrahim Tutu, Hasan Mezarıcı, Eyüp Aşık, Ali Uzun

Konu : Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan bir Alt Komisyonunun, Diyarbakır Cezaevi'nde incelemeler yapması.

Amaç : Diyarbakır Cezaevi'nde bulunan tutuklular tarafından Komisyonumuza gönderilen bir çok başvuruda dile getirilen iddia ve istekleri yerinde incelemek, cezaevi yöneticileri ve tutuklularla görüşmek, bu konuda Komisyona açıklayıcı bir rapor sunmak.

Giriş : Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 24.2.1993 tarihli 12. toplantısında, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda inceleme ve görüşmeler yapmak üzere bir Alt Komisyon kurulmasını kararlaştırmıştır. 16 Nisan 1993 günü Diyarbakır'a giden Alt Komisyon üyeleri, Diyarbakır Cezaevi'nde görüşmeler ve incelemeler yaptıktan sonra Ankara'ya dönmüşlerdir.

HEYETİN OLUŞUMU :

Diyarbakır Cezaevi'nde incelemelerde bulunan heyet, aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

Cemalettin GÜRBÜZ	(Amasya Milletvekili)
Ökkeş ŞENDİLLER	(Kahramanmaraş Milletvekili)
Ali UZUN	(Zonguldak Milletvekili)

Heyete ayrıca, Komisyon Danışmanı Hıdır Göktaş da eşlik etmiştir.

DİYARBAKIR CEZAEVİ HAKKINDA GENEL BİLGİ:

Diyarbakır Cezaevi, 1980 yılında "E Tipi" olarak Adalet Bakanlığınca yaptırılmış, ancak 12 Eylül nedeniyle Askeri yönetime devredilmiş ve Sıkıyönetim Askeri Cezaevi olarak kullanıma açılmıştır.

Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi, 9 Mayıs 1988 tarihinde Adalet Bakanlığı'na devredilmiştir.

650 kişi kapasiteli olarak yapılan Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi'nde halen 1030 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerden 977'si tutuklu, 33'ü ise hükümlüdür.

977'i tutuklunun yargılandığı davalara göre dağılımı, 916'sı sol (PKK ağırlıklı-bunlardan 62'si itirafçı), 32'si sağ (Hizbullah), 48'i adli (uyuşturucu ve silah kaçakçısı) şeklindedir.

33 hükümlünün dava dosyalarında belirtilen suçlara göre dağılımı ise 29'u sol (PKK ağırlıklı-6'sı itirafçı), 4'ü adli şeklindedir.

GÖRÜŞMELER:

16 Nisan 1993 günü Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi'ne gidilerek, öncelikle Müdür Yusuf Tozluklu ile görüşüldü ve cezaevinin genel durumu, tutukluların yakınmaları ve cezaevi işleyişi hakkında bilgi alındı.

Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi Müdürü Yusuf Tozluklu;

*Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi'nde bir müdür, altı müdür yardımcısı bulunduğunu ve toplam 229 personelin görev yaptığını, bunlardan 193'ünün ise "koruma ve infaz memuru" olduğunu, personel sıkıntısı bulunduğunu, cezaevinde bir tane dahi doktorun bulunmadığını, cezaevinin özelliği ve hassas durumu açısından personel açığının kapatılmasının bir zorunluluk olduğunu,

*Tutuklular arasında halen 144 kişinin açlık grevi yaptığını, açlık grevinin birer haftalık süreyle ve dönüşümlü olarak sürdürüldüğünü, bunun amacının da cezaevinde kendi hakimiyetlerini kurmaya yönelik olduğunu,

*Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün 27 Ocak 1993 tarihli genelgesi uyarınca, "örgütsel faaliyetler olabileceği" gerekçesiyle bunun önünün alınması için bazı tedbirlerin alınmasının gündeme geldiğini,

*Askeri yönetim döneminden bu yana sürdürülmekte olan "koğuş temsilciliği, koğuşlararası misafirlik, savunmaların yazılması amacıyla daktilo bulundurulması, haftada bir görüş yapılması" gibi Tutukevi İç Yönetmeliği'nde bulunmayan uygulamaların, İç Yönetmeliğe uygun olarak yeniden düzenlendiğini,

*Fırar olaylarına ve yasadışı faaliyetlere meydan vermemek açısından 3 Şubat 1993 günü genel arama yapıldığını, bu arama anında meydana gelen itiş-kakış sırasında 20 kişinin yaralandığını, bunlardan iki-üçünün muayene için hastaneye sevk edildiğini, geriye kalanlarının ise cezaevi revirinde ayakta tedavi gördüğünü,

heyetimize ifade etmiştir.

Müdür Yusuf Tozluklu, aramalar sırasında meydana gelen bu olayların ardından, İç Yönetmelikte bulunmayan koğuş temsilciliğinin kaldırıldığını, cezaevi yönetiminin iyi niyetli yaklaşımı nedeniyle haftada bir yaptırılan görüşlerin, İç Yönetmelik uyarınca iki haftada bir çıkarıldığını, ziyaretçilerce getirilen yemek ve çiğ sebzenin cezaevine alınması uygulamasının kaldırıldığını heyetimize anlatmıştır.

Tozluklu, bu uygulamaların nedeni konusunda heyetimizin yönelttiği sorulara ise;

*Koğuş temsilciliği adı altında örgütsel faaliyet ve denetim yapıldığı, cezaevine gelen kişinin örgütsel bağının sürdürülmesi ve dışarıya çıkması halinde bu davranışını devam ettirmesi amacıyla eğitim çalışması yapıldığı,

*Tutukluların, mahkemede yapacakları savunmaları hazırlamaları ve yazmaları amacıyla verilen daktilolar aracılığıyla, yasadışı bir dergiye yazılar hazırlandığı ve bu yazıların dışarıya çıkartılarak bu dergide yayımlandığının belirlendiği,

*Ziyaret günlerinde getirilen sıcak yemeklerin, ziyaret bittikten sonra, kokmaması ve dökülmemesi gerekçelerinin ardına sığınarak diğer koğuşlarda dağıtılması yoluna gidildiğini ve bu uygulamayla hem örgütsel bağın ve örgüt egemenliğinin sürdürüldüğü, hem de haberleşme sağlandığı,

*Yemeklerin içeri alınması aşamasında gerekli denetimin yapılmasının zor olması nedeniyle, yönetimce istenmeyen bazı maddelerin de cezaevine sokulmasının önüne geçilemediği,

yanıtını vermiştir.

İç Yönetmelik gereğince, ayda iki kez yapılması öngörülen genel aramanın ikincisinin ise 9 Şubat 1993 günü gerçekleştirildiğini ifade eden Müdür Yusuf Tozluklu, bu sırada arama yapılmasına karşı konulduğunu, 35. koğuşta bir tutuklunun üzerini aratmak istememesi üzerine itiş-kakış olduğunu, üzerini aratmak istemeyen kişinin ceket kolunun astarı arasında iki tane propaganda amaçlı mikro teyp kaseti bulunduğunu ve bu sırada çıkan olaylar sonucunda 60 kişinin yaralandığını, yaralanlar arasında infaz koruma memuru bulunmadığını, ancak iki jandarma erinin hafif şekilde yaralandığını heyetimize ifade etmiştir.

Müdür Yusuf Tozluklu, Cezaevinde görüşe gelen ailelerin yatırdığı paraların bir elde toplandığını, bunun da genel kurallara aykırı olduğunu, burada toplanan paraların bir kısmının örgüte gönderildiğini ve tahliye olan bir kişinin üzerinin aranması sırasında 20 milyon liranın ele geçirildiğini anlatmıştır.

İnfaz koruma memurları başta olmak üzere, tüm cezaevi personelinin belirli bir tedirginlik içerisinde bulunduğunu, son beş yıl içerisinde 200 civarında infaz koruma memurunun başka yerlere tayin yaptırıldığını, Tacettin Yılmaz isimli bir infaz koruma memurunun öldürüldüğünü, infaz koruma memurlarının tehdit edildiğini, 16 Aralık 1992 günü cezaevine taciz ateşi açıldığını ve bu ateşin üç saat sürdüğünü, özellikle bu olaydan sonra bir çok cezaevi personelinin eşlerini ve çocuklarını başka yerlere gönderdiğini, bütün bu olumsuz gelişmeler karşısında ve tamamen güvenlik amaçlı olarak üçlü vardiya sisteminden vazgeçilerek, ikili vardiya sistemine geçildiğini anlatan Müdür Yusuf Tozluklu, cezaevi personeli olarak;

*Ceza infaz kurumu personelinin aslen güvenlik hizmeti yaptığını, ancak özlük hakları ve maaş bakımından, Silahlı Kuvvetler Personeli ve Emniyet personelinden geri durumda olduklarını,

*Olağanüstü Hal Bölgesi'nde ve cezaevinde görev yapmalarına karşın, kendilerine de verilen Olağanüstü Hal Tazminatı oranının, normal kamu personeline verilen yüzde 9 düzeyinde tutulmasının personel arasında huzursuzluk yarattığını,

* Görev yaptıkları cezaevinin özel konumu nedeniyle, cezaevinde görev yapan bütün personele silah verilmesi hususunda gerekli düzenlemelerin yapılması ve zorunlu silahlarının verilmesi aşamasında öncelik tanınması,

konularındaki istemlerini heyetimize aktarmıştır.

TUTUKLULARLA GÖRÜŞME:

Cezaevi yetkilileriyle yapılan görüşmelerden sonra, cezaevinde kalan tutuklulardan bazılarıyla, bir odada görüşülmüştür. Görüşmede, değişik görüşlerden kişilerin bulunmasına ve bu kişilerle ayrı ayrı görüşme yapılmasına özen gösterilmiştir.

İlk olarak, PKK davasından yargılanan Bedrettin Kavak ve Abdülhakim Güven ile görüşülmüştür. Bu kişiler, sorunlarını ve istemlerini içeren yazılı bir metni heyetimize vermişlerdir. Bunun yanı sıra;

*Genel temsilcilik olayının, cezaevi yönetiminin kabul edilmese bile kendi içlerinde geçerli olduğunu,

*Mahkemeye gidiş ve gelişlerde topluca dayak atıldığını, hastaneye gidiş ve gelişlerde de aynı uygulamanın sürdürüldüğünü,

*Aramalar sırasında yasal olarak verilen kitapların ve özel fotoğrafların yırtıldığını, radyoların, gözlüklerin ve kalemlerin kırıldığını, aramaya katılan askerlerin koğuşlarda her şeyi dağıttıklarını,

*Normal olarak tünel olup olmadığının ve yasal olmayan şeylerin bulunup bulunmadığının belirlenmesi için arama yapılması gerekirken, keyfi arama yapıldığını. arama sırasında koğuşlarda kalan temsilcilere dayak atıldığını,

*Tutukluların havalandırmada bulunduğu bir sırada, havalandırma sahasına cezaevinin çatısından taş ve demirler atıldığını, bu sırada yaralanan kişilerin bulunduğunu ve havalandırmadan topladıkları taşları ve demirleri cezaevi yöneticilerine verdiklerini,

*9 Şubat'ta yapılan aramaya özel tim ekiplerinin ve bazı maskeli kişilerin de katıldığını, cezaevi yönetiminin de aramaya alınmadığını,

*Diyet yemeği verilmesi gereken tutuklulara, sadece tuzsuz yemek çıkarıldığını, bunun dışında ayrıca bir yemek çıkarılmadığını,

*Görüşme süresinin yeterli olmadığını ve cezaevinde bulunan 19 görüşme kabineine 30-40 kişinin birlikte alındığını ve sağlıklı bir görüşün yapılamadığını,

*Görüş sırasında ailelerin getirdiği yiyeceklerin alınması uygulamasının kaldırıldığını,

*Avukat görüşüne 4-5 kişinin birlikte götürüldüğünü ve avukatlarla gerekli görüşmenin yapılamadığını,

*Bütün bu gerekçeler nedeniyle, dönüşümlü olarak açlık grevini sürdürdüklerini,

heyetimize anlatmışlardır.

Adli suçlular adına heyetimizle görüşen Yusuf Cantürk ise cezaevine ilişkin bir sorunları bulunmadığını, yemeklerin iyi olduğunu ancak ailelerin getirdiği yemeklerin alınmasının daha iyi olacağını, aramalar konusunda da herhangi bir yakınmalarının olmadığını heyetimize ifade etmiştir.

Cezaevinde bulunan itirafçıları temsilen de bir kişi ile görüşülmüştür. Bu kişi, yemeklerin yeterli olmadığını, tutuklu olan bazı kişilerin parasal durumlarının iyi olmadığını ve bu nedenle aileler tarafından getirilen yiyeceklerin içeri alınmasına izin verilmesi gerektiğini, koğuş aramalarından yana bir yakınmalarının olmadığını ancak özel konuları gereği farklı sıkıntılarının bulunduğunu, pişmanlık yasası olarak bilinen yasayla sadece ceza indirimini yapıldığını ve bunun kendileri açısından yeterli olmadığını, gerek kendilerinin gerekse ailelerinin tehdit altında olduğunu, maddi ve manevi korumalarının bulunmadığını, itirafçı adı altında koğuşlarına gelen bir kişiden şüphelenilmesi sonucunda üzerinin arandığını ve bu kişinin ayakkabılarının içerisinde iki sustalı bıçak ve bir siyanür kapsülü ele geçirildiğini, güvenlik konusunda dikkatli olmamaları halinde koğuşta bulunan 50-60 kişinin birden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğini heyetimize aktarmıştır.

Cezaevi yetkilileri de sustalı bıçak ve siyanür yakalanması olayını doğrulayarak, olayın 13 Ocak 1993 günü meydana geldiğini belirtmişlerdir.

Hizbullahçı olarak anılan gruptan hiç bir kimse, heyetimizle görüşmek istemediğinden, bu grubun görüş ve değerlendirmelerine raporumuzda yer verilememiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME, GÖRÜŞ VE ÖNERİLER:

Heyetimizce, Diyarbakır Kapalı Cezaevi'nde yapılan görüşme ve incelemeler sonrasında, cezaevinin genel görünüm açısından iyi olduğu, cezaevi yöneticilerinin konularına hakim oldukları görülmüştür.

Cezaevi yöneticilerinin, cezaevinin Adalet Bakanlığı'na devredildiği 9 Mayıs 1988 tarihinden bu yana süregelen bazı uygulamaları, Cezaevi İç Yönetmeliği'ne aykırı olmasına karşın iyi niyet ve olumlu yaklaşım çerçevesinde sürdürdüklerini, ancak özellikle siyasi tutuklular tarafından siyasi amaçlı olarak kullanılmaya kalkılması üzerine bu uygulamalardan vazgeçtiğini, bu duruma itiraz eden bazı tutukluların ise açlık grevine gittiklerini ve bunu birer haftalık süreler içerisinde dönüşümlü olarak sürdürdüklerini tespit ettik.

Bu arada, cezaevinde görev yapanların ve cezaevinde kalan tutukluların can güvenliğinin sağlanması bakımından, cezaevinde ayda ortalama iki kez olmak üzere aramalar yapıldığını, şubat ayı içerisinde yapılan iki arama sırasında ise bazı tutukluların üzerini aratmak istememesi üzerine istenmeyen bazı olayların meydana geldiğini, bu olaylar sırasında bazı tutukluların yaralandığını, cezaevi yöneticilerinin bu durumu saklamadıklarını ve açık açık komisyonumuza ifade ettiklerini, yaralananların durumları hakkında bilgi verdiklerini, bunlardan bazılarının hastaneye sevk edilerek muayenelerinin ayrıntılı olarak yapıldığını ve bunun sonucunda önemli bir sorunun olmadığını anlaşıldığını belirledik.

Yemeklerin, belirlenen tayın bedeli çerçevesinde çıkarılmaya çalışıldığını, ancak bu durumun tutuklular arasında hoşnutsuzluk yarattığını, yemeklerin kalitesinin yükseltilmesi için tayın bedelinin artırılmasını istediklerini, eğer bu mümkün değilse görüş günlerinde ailelerce getirilen çiğ ve pişmiş yiyeceklerin alınmasını istediklerini, ancak cezaevi yönetiminin güvenlik açısından dışarıdan yiyecek

alınmasına karşı çıktıklarını ve bu durumun Cezaevi İç Yönetmeliği'nde de yer aldığını tespit ettik.

Bu arada, cezaevinde kalan gruplar içerisinde bazı konularda görüş ayrılığı bulunduğunu, görüştüğümüz herkesin yemekler konusunda yakınmaları olduğunu, ancak gerek cezaevi yönetimiyle ilişkiler konusunda, gerekse aramalar konusunda sadece PKK'lı tutukluların yakınmaları olduğunu gözlemledik. Bu durumda da ortaya çıkan bazı istemlerde haklılık payı olmakla birlikte, cezaevinde kalanlarca ortak olarak dile getirilmeyen bazı istemlerin siyasi amaca yönelik olduğu fikri bizde hakim oldu.

Sonuç olarak, cezaevindeki yaşamı iyileştirmek bakımından bazı iyileştirmelerin yapılabileceği, bunun için de biraz özen göstermenin yeterli olacağını söylemek mümkün. Yemeklerin kalitesinin yükseltilmesi, avukatlarla ve ziyaretçilerle yapılacak görüşmelerin her kabinde bir kişi olacak şekilde düzenlenmesi, aramalarda özel eşyaların ve cezaevi yönetimince verilmesinde sakınca bulunmayan kitap, dergi, kalem, radyo gibi eşyaların yırtılması ve kırılması gibi sorunların bu yaklaşımla ele alınmasının yakınmaları ortadan kaldıracaktır inancındayız. Ancak, özellikle PKK'lı tutuklularca dile getirilen, koşullararası misafirlik, dışarıdan yiyecek alınması gibi istemler, cezaevinde görev yapan ve tutuklu olarak bulunan herkesin genel güvenliği bakımından mümkün görülmemektedir.

Ayrıca, cezaevi yöneticilerince dile getirilen personel eksikliği ve özellikle de cezaevinde doktor bulunmaması sorunu acil olarak Adalet Bakanlığınca çözümlenmelidir. Cezaevinde görev yapan personelin güvenliği bakımından, infaz koruma memurlarına da silah verilmesi hususunda bir yasal düzenleme yapılması konusu Adalet Bakanlığı yetkililerince değerlendirilmeli, bu arada silah alma hakkı olan personele de zor alım silahlarından öncelikli olarak verilmesinin sağlanması hususunda da çalışma yapılmalıdır.

Diyarbakır Cezaevinde yaptığımız incelemeler doğrultusunda hazırlanan raporumuzu, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı'na saygılarımızla arz ederiz.

Ek 1. Cezaevi görevlilerinin istemlerini içeren metin

Ek 2. Bir haftalık yemek çizelgesi